

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Danira Dozan

RAZVOJ DJETETOVE SLIKE O SEBI U VRTIĆNOM KONTEKSTU

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 2016.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sveučilišni preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

RAZVOJ DJETETOVE SLIKE O SEBI U VRTIĆNOM KONTEKSTU

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Integrirani predškolski kurikulum II.

Mentorica: prof. dr. sc. Stanislava Irović

Su-mentorica: dr.sc.Tijana Borovac

Student: Danira Dozan

Matični broj: 2417

Osijek, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. TERMINOLOŠKO ODREĐENJE SLIKE O SEBI	4
2.1. Elementi opće slike o sebi	5
2.1.1. Svijest o tjelesnom "ja"	6
2.1.2. Svijest o aktivnom "ja"	6
2.1.3. Svijest o socijalnom "ja"	6
2.1.4. Svijest o psihološkom "ja"	7
2.2. Samopouzdanje i samopoštovanje	7
2.3. Pozitivna slika o sebi	8
2.4. Negativna slika o sebi	9
2.5. Kako poticati razvoj samopouzdanja i samopoštovanja	9
3. RAZVOJ SLIKE O SEBI	11
4. ULOGA RODITELJA I OBITELJI U RAZVOJU DJETETOVE SLIKE O SEBI	13
5. RAZVOJ DJETETOVE SLIKE O SEBI I VRTIĆ	15
5.1. Uloga odgojitelja u razvoju slike o sebi	16
5.2. Uloga vršnjaka na razvoj slike o sebi	17
5.3. Važnost igre u stvaranju pozitivne slike o sebi	18
5.3.1. Odgajatelj u dječjoj igri	19
5.4. Aktivnosti za izgradnju pozitivne slike o sebi u vrtiću	21
6. ZAKLJUČAK	23

RAZVOJ DJETETOVE SLIKE O SEBI U VRTIĆNOM KONTEKSTU

Sažetak

Od rođenja ljudi preispituju sebe i ono što su oni zapravo. Djetinjstvo je razdoblje kada djeca formiraju sliku o sebi. Uče tko su, što su, što im je važno, uče o svojim i tuđim osjećajima. U ranoj i predškolskoj dobi dijete postupno postaje zainteresirano ne samo za svoje okruženje već i za sebe, i ljude oko sebe. U ostvarenju pojedinca kao osobe, a veliku ulogu pored obitelji i roditelja imaju odgojitelji u dječjem vrtiću. Cilj ovoga rada je dati teorijski prikaz razvoja self-koncepta, što on znači za dijete rane i predškolske dobi, kako se razvija u obiteljskom ali ponajviše u vrtićnom kontekstu te koja je tu uloga vršnjaka i odgojitelja.

Ključne riječi: *slika o sebi, dijete rane i predškolske dobi, odgojitelj, dječji vrtić*

DEVELOPMENT OF CHILD SELF-IMAGE IN KINDERGARTEN CONTEXT

Summary

From birth people are questioning themselves and what they really are. Childhood is a period when children form a picture of yourself. They learn who they are, what is important to them and they learn about their own feelings and feelings of others. In the early and pre-school age child gradually becomes interested not only in their environment but also to himself, and the people around him. In achieving an individual as a person, a major role in addition to families and parents are educators in kindergarten. The aim of this paper is to give a theoretical review of the development of self-concept, what it means for a child in early and preschool age, and how it develops in the family but mostly in kindergarten context and what is the role of peers and educators.

Keywords: *self-image, pre-school child, educator, kindergarten*

1. UVOD

„Mi koji spoznajemo, sebi samima smo nepoznati; za to postoji dobar razlog. Nikada nismo tražili sami sebe – kako bi se onda moglo i pomisliti, da bismo sami sebe ikada trebali pronaći?“ – Friedrich Nietzsche, 1918.

Od malenih nogu djeca su suočena sa raznim izazovima u različitim situacijama u kojima moraju procijeniti svoje mogućnosti i svoja ograničenja. Već tada upoznaju sebe, svoje misli, svoje tijelo. Otkrivaju nove stvari, upoznavaju nove ljude, sklapaju prijateljstva. Živimo u vremenu u kojem ljudi imaju sve manje poštovanja prema sebi i prema drugima. Među djecom vlada međusobno vrijeđanje, ponižavanje, omalovažavanje. Da bi dijete izraslo u osobu koja će voljeti sebe, poštovati i prihvaćati, važna mu je potpora i pomoć onih koji su mu bitni, one koje voli. Razvoj slike o sebi povezan je s potrebom za prihvaćanjem, poštovanjem, podrškom, toplinom iz okoline, pri čemu nezadovoljenje tih potreba negativno utječe na razvoj pojma o sebi. Upravo je socijalna interakcija vrlo bitna u razvoju pozitivne slike o sebi kod djeteta. Odnosi sa roditeljima, obitelji, odgojiteljima, te posebice sa vršnjacima, bili pozitivni ili negativni, uvelike utječu na djetetovu osobnost i sliku o sebi. Djetetova interakcija sa drugim osobama ovisi uvelike o ponašanju tih osoba. Dijete obično prati i oponaša obrazac ponašanja odraslih, pa se ne treba čuditi ukoliko npr. na ljutnju reagira ljutnjom. Djetetu je najvažnija pažnja i blizina njemu bliskih i dragih osoba, stoga ne čudi da njihovo mišljenje isto tako određuje to kako dijete sebe vidi. Vršnjaci su još jedan bitan faktor u razvoju djetetovog socijalnog razvoja, te razvoju zdrave i pozitivne slike o sebi. Igra kao najvažniji aspekt djetinjstva pomaže razvoju sretnog, zadovoljnog i uspješnog djeteta. Uloga predškolske ustanove i odgojitelja nezamjenjiva je u ranom djetinjstvu. To je drugo mjesto, uz obitelj, gdje dijete stječe osnovne temelje za daljni život. Zato je važno da mu provedeno vrijeme tamo bude ispunjeno aktivnostima koje će ga učiti da prihvaća, voli i poštuje sebe, a onda i sve ostale koji ga okružuju.

2. TERMINOLOŠKO ODREĐENJE SLIKE O SEBI

Mnogi znanstvenici istražuju pojam self-koncepta, pojam o sebi ili samopoimanje, te tako i postoje razna tumačenja toga pojma.

Svatko od nas ima svoju teorija svijeta i svoju teoriju sebe. Svaki čovjek je po prirodi istraživač i 'znanstvenik' koji pokušava predvidjeti pojave i događaje u svijetu oko sebe, uključujući i svoje osobno ponašanje. Teorije o sebi pomažu nam da lakše živimo. Na temelju teorije o sebi čovjek objašnjava svoje prošlo i sadašnje ponašanje i predviđa buduće. Također, pomaže nam da doživimo pozitivna a izbjegnemo negativna iskustva. Osim ove dvije funkcije, teorija o sebi ima još jednu izuzetno važnu funkciju – dati nam realan osjećaj samopoštovanja. Mora nam omogućiti da vidimo sve svoje dobre osobine i da se osjećamo dobro kada mislimo o sebi (Miljković, Rijavec, 2004:7).

Self-koncept, ili pojam o sebi, zatim poimanje, slika o sebi (self-image), samstvo, Ja – pojmovi su što najčešće označavaju psihološki konstrukt koji bi se mogao definirati kao "fenomenološka organizacija iskustva individue i ideja o njoj samoj u svim aspektima njezina života" (Lacković-Grgin, 1994:11, prema Coombs, 1981). Self-koncept ili pojam o sebi u velikoj mjeri utječe na naš život. On određuje koje ćemo događaje u našem životu smatrati važnima, što ćemo poduzimati, koje ćemo ciljeve pokušati dostići, hoćemo li biti zadovoljni onim što smo učinili, koji će događaji za nas biti stresni i kako ćemo reagirati na njih (Miljković, Rijavec, 2004:6). Pojam o sebi je višedimenzionalni konstrukt u kojemu pojedinac, s jedne strane, može imati različitu percepciju svoje kompetencije u raznim područjima funkcioniranja, ali on ujedno ima i opću percepciju vrijednosti sebe kao osobe (Harter, 1990).

Prema Cvetković-Lay (2002) shvaćanje jedne osobe o samoj sebi obuhvaća i osjećaj o tome kako osoba sebe zamišlja, te da sve što osoba opaža ili vjeruje je istinito u svezi s organizmom koji ona naziva 'Ja'. Baumeister (1997) definira samopoimanje kao ukupnost stavova koje osoba ima o sebi, što se uglavnom odnosi na crte ličnosti i sheme, međutim, ono također uključuje i razumijevanje socijalnih uloga i veza. Ta mentalna reprezentacija sebe uključuje apstraktne informacije o osobnim atributima i konkretne informacije o osobnom iskustvu, mišljenjima i akcijama (Aronson, Wilson, Akert, 2005).

To kako vidimo sebe, kako opisujemo sebe i svoja unutrašnja stanja zove se "slika o sebi" ili "spoznaja sebe". Spoznavanje sebe je težak i složen zadatak. Dijete počinje spoznavati sebe već u prvim mjesecima života, kada gradi povjerenje u svoje roditelje. Spoznaja koju dijete stječe o sebi kroz aktivnosti i kroz raznolike poruke iz okoline, kao i osjećaji vezani uz te spoznaje i poruke, sazrijevaju vremenom u ono što nazivamo "slika o sebi". Odrastanjem djeteta slika o sebi polako se obogaćuje, mijenja i ugrađuje se u ono što kasnije nazivamo identitetom. Na dječje samopoimanje i svijest o vlastitim sposobnostima možemo utjecati kako u pozitivnom tako i u negativnom smjeru (Cvetković-Lay, 2002:58). Uspostavljanje jasnog pojma o sebi znatno mijenja djetetovo ponašanje. Uspostavljen pojam o sebi omogućuje nastanak mnogih emocionalnih i socijalnih vještina kao što su empatija, prosocijalno ponašanje i igre oponašanja. Znanje o sebi ne sadrži samo samoopis već ubrzo djeca počinju na temelju pohvale i komentara iz okoline, kao i iz usporedbe s ostalom djecom, procjenjivati i vrednovati svoje osobine te se postupno razvija svijest o vlastitoj vrijednosti (Starc et al, 2004:41).

2.1. Elementi opće slike o sebi

Prema Lacković-Grgin (1994.) self-koncept kao pojam uvodi James 1980. godine koji je smatrao da self-koncept ima dva aspekta koji egzistiraju istovremeno, kao dijelovi istog entiteta. Jedan aspekt selfa određuje kao 'Ja', te smatra ga znalcom, a drugi određuje kao 'mene' i smatra ga objektom znanja. Neki autori, polazeći od Jamesova proširenja pojma self na sve ono što čovjek može zvati svojim, odnosno polazeći od njegove podjele selfa na duhovni, materijalni, tjelesni i socijalni, smatraju da bi se 'Ja' mogao razumjeti kao spoznajna struktura koja nadilazi empirijske selfove.

Opći pojam o sebi sastoji se od više elemenata: svijest o tjelesnom "ja", svijest o psihološkom "ja", svijest o socijalnom "ja" i svijest o aktivnom "ja". Prema Cvetković-Lay (2002.) razvoj svijesti o sebi i svojim sposobnostima ima kronološki slijed, pa se tako prvo razvija svijest o vlastitu tijelu – 'tjelesno ja'. Sazrijevanjem dijete razvija svijest o vlastitim vještinama i sposobnostima, koje se provjeravaju u akciji – 'aktivno ja', odnosi se na sve što dijete zna i može. U isto vrijeme razvija se i odnos djeteta s drugima – 'socijalno ja', dok se 'psihološko ja' razvija tek pred kraj predškolskog razdoblja.

2.1.1. Svijest o tjelesnom "ja"

Tijekom prve godine dijete se smješi i vokalizira na svoj odraz u zrcalu, ali te reakcije ne znače da je sposobno za samoprepoznavanje, niti da je svjesno da će svojim pokretima izazvati promjenu odraza (Starc et al, 2004:70). Prema Vasta, Haith, Miller (2005.) mnoga djeca oko druge godine pokazuju povećanu svijest o sebi upotrebom zamjenica *ja* ili *moje*, no ono što je privuklo veliki broj istraživača jest dječja sposobnost prepoznavanja vlastitog izgleda. U dobi od dvije godine pojavljuje se pouzdano samoprepoznavanje u zrcalima i videozapisima, dijete zna svoje ime, zna je li dječak ili djevojčica, zna da je dijete a ne odrasli (Starc et al, 2004:41.).

2.1.2. Svijest o aktivnom "ja"

Za predškolsko je dijete "aktivno ja", svijest o vlastitim vještinama i sposobnostima iskušanim u konkretnim, praktičnim aktivnostima i igri, vrlo važan dio samopoimanja, odnosno slike o sebi. Zato je jedna od prvih stvari koje djetetu treba omogućiti – aktivno samostalno korištenje sposobnosti, vještina i znanja (Cvetković-Lay, 2002:58). Dijete je kreativno i interaktivno biće koje aktivo sudjeluje u svom odgoju i socijalizaciji čija se aktivna priroda prepoznaje u njegovoj igri, spontanom učenju, istraživanju, znatiželji, maštanju i zamišljanju. Dijete je poticatelj određenih situacija i aktivnosti, ono je aktivno i kritično te na temelju svoje akcije izaziva promjenu i dinamičan pokret u društvu u koje je uključeno, tj. obitelj, predškolsku ustanovu i širu društvenu zajednicu (Jurčević – Lozančić, 2011:271).

2.1.3. Svijest o socijalnom "ja"

Prema Gardner, Kornhaber, Wak, 1999. dijete se shvaća kao mislilac koji je u stanju stvarati i provjeravati vlastite hipoteze u komunikaciji s drugima (Slunjski, 2008).

Odgov i obrazovanje trebaju poticati aktivno sudjelovanje djece u društvenom životu i promicati njihovu odgovornost prema općem društvenom dobru, prirodi te prema sebi samima i drugima. Vrtić treba djetetu pomoći da razumije sebe i vlastiti identitet, ali i identitet drugih

s kojima se susreće u vrtiću i široj socijalnoj zajednici (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014). Prema Maleš (2011) istraživanja u psihologiji ranog djetinjstva objavila su da je dijete sposobno stupiti u socijalnu interakciju već od samog rođenja (Stern, 1985). Taj potencijal je važno koristiti u socijalnim odnosima s vršnjacima i odraslima i socijalno razumijevanje uvažiti kao potencijal za samoostvarenje (Bašić, 2011). Opća definicija kompetencije Watersa i Sroufea tvrdi da su socijalno kompetentna mala djeca ona koja se upuštaju u zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima i kroz takve interakcije unapređuju osobnu socijalnu kompetenciju. Bogatstvo kontakata pridonosi razvijanju raznih oblika ponašanja. Hoće li ponašanja biti poželjna ili nepoželjna, pozitivna ili negativna, ovisi o okolini s kojom dijete kontaktira. Odrasle osobe mogu svojim ispravnim postupcima i reakcijama bitno pridonijeti stjecanju pozitivnog socijalnog iskustva djeteta (Maleš, Stričević, 1991:48). Socijalna umijeća su najvažnija za socijalno sudjelovanje i uspjeh (Katz, McClellan, 1999).

2.1.4. Svijest o psihološkom "ja"

Svoje osjećaje, raspoloženja i želje mlađe djeteta izražava cjelokupnim ponašanjem, a ne samo riječima kao što to uglavnom čine odrasli. Dijete drukčije misli i zaključuje, drukčije osjeća i reagira, drukčije vidi svijet oko sebe i još mnogo toga nije u stanju učiniti kao odrasla osoba. Djeca usmjeravaju svoje ponašanje isključivo prema osjećajima (Maleš, Stričević, 1991:42).

2.2. Samopouzdanje i samopoštovanje

Samopouzdanje nije urođeno, ono se razvija tijekom života. Samopoštovanje je emocionalna komponenta pojma o sebi te se sastoji od dva dijela: osjećaja vlastite vrijednosti i samopouzdanja. Osjećaj vlastite vrijednosti odnosi se na naše uvjerenje kako imamo pravo biti sretni i kako zaslužujemo postignuće, uspjeh, prijateljstvo, ljubav i ispunjenje. Samopouzdanje je uvjerenje da smo sposobni razmišljati, učiti, birati, donositi odluke, svladavati izazove i promjene. Samopouzdanje je dio slike o sebi i odnosi se na procjenu vlastitih sposobnosti za obavljanje različitih zadataka ili oblika ponašanja (Miljković, Rijavec, 2004:22). Prema Divjak (2008:28) samopouzdana osoba djeluje, ona je aktivna i potiče

promjene. Zna ostvariti što želi i to postiže bez prevelikog napora, spontano i prirodno. Kada govorimo o postizanju nekog životnog cilja, vjera u sebe i samopouzdanje ključni su pojmovi. Temelj im se postavlja u ranom djetinjstvu, a gradi ih se cijeli život. Vjerujemo li u to da se svaki čovjek rađa nevin, sa sposobnošću da bude kreativno biće i s bezgraničnim potencijalom, isto tako vjerujemo da se taj potencijal može omogućiti pravilnim odgojem, a pogrešnim ga onemogućiti. Zanemarivanje, nepoštivanje, manjak vremena i ljubavi onemogućit će dijete da izraste u cjelovitu osobu i kreativno izrazi svoj potencijal (Divjak, 2008:45).

Postoje dva različita tipa samopouzdanja: unutarnje i vanjsko. **Unutarnje samopouzdanje** (koje se još naziva i samopoštovanje) odnosi se na osjećaj i uvjerenja da smo OK, da vrijedimo već samim time što postojimo. Visok osjećaj samopoštovanja prepoznaje se po zadovoljstvu sa samim sobom i po smirenosti u odnosu na samoga sebe. Ovakav čovjek voli sebe, dobro pozna samoga sebe, ima jasne ciljeve u životu i optimističan je. **Vanjsko samopouzdanje** odnosi se na naše sposobnosti, na ono što nam ide dobro i u čemu smo vješti, na ono što možemo postići (Miljković, Rijavec, 2002:3). Samopoštovanje nije odraz samo vlastitih procjena djeteta nego proizlazi i iz reakcija drugih ljudi, osobito osoba koje dijete voli i koje su mu važne. Ako su djeca prihvaćena, onakva kakva jesu, početak će podjednako prihvaćati svoje pozitivne i negativne strane te će se kod njih razviti odgovarajuće samopoštovanje. Međutim, ako ih roditelji i druge osobe koje su im važne omalovažavaju i odbacuju, djeca će razviti negativne stavove prema sebi te nisko samopoštovanje. Već od najranije dobi dijete uči da svojim ponašanjem može djelovati na svijet oko sebe, može ga mijenjati. Ako dijete odraste sa osjećajem vjere u vlastite sposobnosti, sa stavom „ja to mogu“, onda u život nosi golem kapital koji se ogleda u njegovu samopouzdanju, sigurnosti i samostalnosti (Maleš, Stričević, 1991:14-15).

2.3. Pozitivna slika o sebi

Za dijete je vrlo važno razviti pozitivnu sliku o sebi. Dijete od najranije dobi moramo učiti da voli samo sebe, da zna svoje mogućnosti i ograničenja, te da se prihvaća onakvim kakvo jest. Pozitivna, zdrava slika o sebi podrazumijeva razvijenu svijest o najboljim i najslabijim dijelovima sebe i prihvaćanje činjenice da su sva ljudska bića nesavršena (Cvetković-Lay, 2002:61). Što će dijete osjećati prema sebi ovisi o reakcijama onih koje

najviše voli. Djeca koja imaju pozitivnu sliku o vlastitoj vrijednosti najčešće će biti zadovoljna, sretna i prijateljski raspoložena prema drugima. Dijete koje se osjeća željenim i voljenim razvija pozitivnu sliku o sebi i sigurno je u sebe (Maleš, Stričević, 1991:47). Voljena djeca znaju kako promatrati svoje osjetilne potrebe, upravljati vlastitim osjećajima, razumjeti tuđe gledište, prepoznati kako završiti igru, izmjenjivati se s vršnjacima, igrati se izmišljenom snagom, ne nasiljem (Densmore, Bauman, 2014).

2.4. Negativna slika o sebi

Negativna slika o sebi dovodi do straha, teškoća u prihvaćanju odgovornosti, teškoća u ostvarivanju socijalnih interakcija i prijateljstva. Dijete se ne osjeća vrijedno, niti sposobno. Povučeno je u sebe, boji se neuspjeha. Prema Miljković (2002.) djeca niskog samopoštovanja i samopouzdanja češće imaju problema u odnosima s roditeljima. Nisko samopoštovanje i samopouzdanje negativno utječu i na kreativnost, te se nesamopouzdanom dijete boji i nema hrabrosti iskušavati nove i nepoznate stvari. Oni koji već u djetinjstvu misle loše o sebi, sebe ne poštuju, osjećaju da ih drugi ne poštuju, nesigurni su i kao djeca i kasnije kao odrasle osobe. To je zato što nedostatak sigurnosti u sebe blokira njihova nastojanja da postignu uspjeh. Dijete koje je već stvorilo lošu sliku o sebi zahtijeva posebnu pažnju odraslih koji mu zajedničkim aktivnostima mogu pomoći da spozna svoje sposobnosti (Maleš, Stričević, 1991:31).

2.5. Kako poticati razvoj samopouzdanja i samopoštovanja

Prihvaćanje

Svako dijete voli biti prihvaćeno, voli da mu se pridaje pažnja, da ga se sluša. Svakom se djetetu treba pristupiti individualno, jer nemaju sva djeca jednake potrebe, želje i osjećaje. Dijete se treba poštovati i uvažavati onakvo kakvo jest, sa svim svojim vrlinama i manama, te će dijete na taj način naučiti prihvatiti sebe kao jedinstvenu i vrijednu osobu.

Razgovor

Dijete je radoznalo i mnogo pita, dječja mašta traži odgovore koje ni odrasli ne znaju. Na pitanja mašte treba odgovarati maštom, a na pitanja vezana za realnost odgovarati jednostavno, na djetetu prihvatljiv i razumljiv način. Dječja pitanja pokazuju njihov način razmišljanja i njihove interese. Postavljena pitanja mogu biti poticaj za zajedničke aktivnosti, kao npr. pričanje priče. U gotov svakoj prilici može se s djetetom razgovarati: dok se glača rublje, posprema kuća, priprema jelo, putem do trgovine, u tramvaju, u čekaonici liječnika itd. Osim razgovora mogu se primjeniti i različite igre riječima. Za predmete u okolini izmišljaju se neobična imena, nabrajaju predmeti s istim početnim slovom u nazivu, postavljaju se pitalice i zagonetke, vodi se razgovor u rimi, obrojavaju brojalice i sl. (Maleš, Stričević, 1991:36).

Pohvale

Predškolci obično pozitivno reaguju na pohvalu, bez obzira na to dolazi li pohvala od odrasle osobe ili vršnjaka (Densmore, Bauman, 2014:76). Kada pohvalimo dijete moramo biti točno određeni. Pri tome se mora paziti da mu pohvala ne bude važnija od rezultata jer se na taj način stvara ovisnost motivacije o vanjskim, a ne unutarnjim potkrepljivačima (Starc et al, 2004). Treba koristiti poticajne rečenice, poput „Ti to možeš.“, „Znam da ćeš se potruditi.“

Kritike

Kao što su pohvale vrlo važne za razvoj pozitivne slike o sebi, tako su važne i kritike. Naravno, tu se radi o dobronamjernim kritikama i usmjeravanju djeteta k boljem. Kritike također trebaju biti specifične, te se trebaju odnositi na ponašanje, a ne na ličnost djeteta.

Zajedničke aktivnosti

Djeca vole provoditi vrijeme s odraslima. Dijete treba uključiti u zajedničke aktivnosti. Primjerice, pospremanje kuće. Oni se vole osjećati korisno i iako neke stvari još ne znaju učiniti, bitno je da sudjeluju i razvijaju svoje vještine i sposobnosti. Treba poticati dječju radoznalost i omogućiti im stjecanje iskustva.

3. RAZVOJ SLIKE O SEBI

Za razliku od tradicijske paradigme ranog odgoja, koja je na dijete gledala kao na pasivnog primatelja znanja, onoga koji ne zna i kojega treba podučiti i naučiti, suvremene spoznaje donose novu sliku djeteta i o njemu govore kao o aktivnom, kreativnom i kompetentnom biću koje na svoj način konstruira i sukonstruira svoje znanje, razumijevanje svijeta i utječe na svoj razvoj (Maleš, 2011). Dijete je autor svog razvoja, a razvoj se ne može (i ne treba) unaprijed isplanirati (Slunjski, 2003:9).

Razvoj slike o sebi povezan je s potrebom za prihvaćanjem, poštovanjem, podrškom, toplinom iz okoline, pri čemu nezadovoljenje tih potreba negativno utječe na razvoj pojma o sebi. Što je veći nesklad između potreba pojedinca i podrške i topline koju on dobiva iz okoline, to je lošija prilagodba i opće samopoštovanje (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić, Franz 2000). Kognitivno-razvojni teoretičari su ponudili nekoliko modela koji tumače razvoj pojma o sebi. Na temelju intervjua sa djecom, Selman je predložio model od pet stupnjeva koji ide od toga da dijete ne može razlikovati tjelesno i psihološko "ja", a završava u razdoblju adolescencije, pri čemu adolescent vjeruje da neki aspekti "ja" ostaju nesvjesni i neprepoznatljivi (Vasta, Haith, Miller, 2005). Pojam o sebi, tj. svijest o svojem postojanju razvija se postupno odvajanjem djeteta od okoline. Dijete u početku nije svjesno svojeg zasebnog postojanja od okoline nego se osjeća glavnim dijelom okoline i sve oko sebe percipira egocentrično, kao svoj "produžetak" (Starc et al, 2004:40). Pojam o sebi razvija se u složenosti od pukog samoprepoznavanja u zrcalu, na fotografiji ili videozapisu do znanja o sebi. Već oko druge godine djeca uz potkrepljivanje iz okoline uče svoje osnovne osobine: znaju da su djeca a ne odrasli, znaju svoj spol. U daljnjem razvoju znanje o sebi je usklađeno sa spoznajnim razvojem te u predškolskoj fazi raspoznaju svoje posebne tjelesne osobine, vlasništvo, znaju što vole i što ne vole (Vasta, Haith, Miller, 2005).

Začeci samopoimanja povezani su s razvojem povjerenja u roditelja u prvim mjesecima života. Osjećanja i stavovi koje dijete razvija prema sebi samom (pojam o sebi) formiraju se tijekom vrlo važnih ranih predškolskih godina. Od rođenja dijete gradi sliku o sebi, a u tome veliku ulogu ima okolina (Maleš, Stričević, 1991). Pojam o sebi formira se u procesu međuodnosa sa "značajnim drugim osobama" – roditeljima, odgajateljima, vršnjacima itd (Cvetković-Lay, 2002). Načini na koji odrasli razumiju dijete i djetinjstvo odražavaju se na cjelokupni odgoj i obrazovanje djeteta, te postaju odlučujući čimbenici u određivanju njihova

društvenog i etičkog identiteta (Maleš, 2011). Interakcija između odraslih i djece jedan je od važnijih aspekata procesa učenja. Ovisno o ponašanju djeteta odrasli mijenjaju svoje ponašanje, a kao odgovor na to slijedi i dječja reakcija. Bogatstvo i kvaliteta odnosa uspostavljenih između djece i odraslih čini temelje na kojima će dijete tijekom cijelog života graditi odnose s drugim osobama. Svojim ponašanjem odrasli su djeci prvi učitelji socijalnih odnosa. Promatrajući odrasle kako se odnose prema drugim osobama i njemu samom, dijete kreira vlastito ponašanje. Živeći u zajednici s odraslima, u igri i drugim aktivnostima dijete se uči suradnji i svemu onome što takva suradnja zahtijeva – prilagođavanju drugima, strpljenju, spremnosti da se pomogne, da se dijeli i sl (Maleš, Stričević, 1991).

4. ULOGA RODITELJA I OBITELJI U RAZVOJU DJETETOVE SLIKE O SEBI

Prvo socijalno okruženje djeteta, kontekst u kojemu živi je obitelj. Dijete u njoj uči slušati i razumjeti, istraživati i eksperimentirati, osjećati i djelovati, u obitelji počinje razumijevati i razmjenjivati prva značenja. Zbog toga su odnosi djeteta i socijalne okoline u obitelji, a kasnije i u odgojno-obrazovnoj ustanovi osnovni za opstanak, učenje i odrastanje svake ljudske jedinice (Petrović-Sočo, 2007). U prvim godinama života djeca pokazuju veće zanimanje za druženje s odraslima nego s vršnjacima i drugom djecom (Maleš, Stričević, 1991). Djeca izvide unutarnju sliku o sebi i vlastitim vrijednostima iz međudnosa s obitelji, prijateljima, učiteljima i drugima u svom životu, te iz svoje rastuće sposobnosti da svijet vide u relativnijim terminima (Greenspan, 2003). Dijete od odraslih posredno ili neposredno dobiva podatke o sebi, a oni su prvi odgovori na dva važna pitanja: 'Tko sam ja?' i 'Što ja mogu?' (Cvetković-Lay, 2002:57). Obitelji su odgovorne za jedinstvene karakteristike i potrebe svojih članova a obilježavaju ih veća emocionalna intezivnost i privrženost (Katz, McClellan, 1999).

Obitelj, kao jedna od najstarijih institucija u društvu, doživjela je kroz povijest brojne promjene, kako u strukturi tako i u funkcioniranju. Promijenili su se i odnosi i uloge članova obitelji. Roditelji postaju ravnopravno odgovorni za odgoj djece, kako za onaj u obitelji tako i za odgoj i obrazovanje u izvanobiteljskom kontekstu. Od njih se očekuje da poznaju razvoj djeteta, da u obitelji uspostavljaju odnose koji će povoljno utjecati na taj razvoj, te da znaju i primjenjuju odgovarajuće odgojne postupke, ali i da znaju odabrati najbolje mogućnosti koje se djetetu pružaju izvan obitelji (Maleš, 2011.).

Roditelji imaju snažan utjecaj na djetetovu sliku o sebi, na sliku svijeta koje ga okružuje. Oni su kod djeteta dužni razviti osjećaj sigurnosti i povjerenja u vlastite sposobnosti. Prema Rosić (2002.) uloga roditelja u životu djeteta oduvijek ima poseban značaj za njegov razvitak, emocionalnu sigurnost, socijalnu kompetentnost, intelektualno postignuće kao i samu kasniju senzitivnost spram svoje djece. U druženju s roditeljima dijete će uživati jer mu roditelj posvećuje posebnu pažnju, bavi se samo njime i blizak mu je na poseban način. U interakciji punoj emocionalne topline dolazi do međusobnog upoznavanja i obostranog prilagođavanja. Zadovoljstvo djeteta u zajedničkim trenucima što ih provodi s odraslima i ugodna obiteljska atmosfera najbolji su pokazatelji uspješnosti roditelja (Maleš, Stričević, 1991). Obitelj predstavlja važan faktor za djetetov socijalni razvoj. Uspostavljanje pozitivnih

emocionalnih veza u odnosu roditelj-dijete preduvjet je razvoja socijalnih kompetencija koje su djeci neophodne za postizanje socijalne zrelosti (Valjan-Vukić, 2009). Prema Brajša-Žganec (2003.) roditeljsko izražavanje emocija indirektno utječe na dječje izražavanje emocija prema drugima, na primjer vršnjacima (Bronstein et al, 1996; Denham et al, 1997), a može i direktno utjecati na djetetovu socioemocionalnu kompetenciju kroz mehanizme kao što su oblikovanje djetetovih osjećaja o sebi i drugima (Houck, Spegman, 1999). Dijete mora imati osjećaj da je voljeno. Ponekad osobe koje su bliske djetetu, a naročito roditelji, ne pokazuju dovoljno ljubavi prema djetetu. U današnjem svijetu, u vremenu u kojem živimo ljudi su prezaposleni i prezauzeti, te ponekad zaborave koliko zagrljaj i topla riječ znače. Dijete je željno pažnje i druženja, voli kad ga se sluša. Ako je dijete tužno ili povrijeđeno, pokažite mu da to vidite, da ste svjesni toga. Prema Divjak (2008.) odgajanjem s povjerenjem da je dijete vrijedno naše ljubavi i poštovanja postizemo upravo ono što opisuje pojam „dobar odgoj“, dajemo priliku da se razvije njegov puni potencijal. Svi žele da njihovo dijete bude voljeno, te da se njihovo dijete osjeća dobro u vezi sebe, da svoje ime može izreći sa samopouzdanjem, da s lakoćom uđe u svaku društvenu grupu, te da se može povezati sa zajednicom (Densmore, Bauman, 2014). Dijete treba prihvatiti onakvim kakvo jest, jer će samo u tom slučaju odrasti s puno samopouzdanja i sretno. Važno je da odrasli uoče te razlike, da ih razumiju i poštuju. Individualne dječje potrebe zahtijevaju i odgovarajući pristup, individualan, a ne šablonski, jer samo primjerene odgojne metode mogu biti uspješne i trajnog efekta (Maleš, Stričević, 1991).

5. RAZVOJ DJETETOVE SLIKE O SEBI U DJEČJEM VRTIĆU

U kompleksnome sustavu kao što je dječji vrtić, nijedan dio ne može se opisati ni razumjeti bez povezanosti sa svim ostalim dijelovima koji čine cjelinu. Svaki dječji vrtić predstavlja tkanje višestruko isprepletenih težnji i akcija svih koji u njemu svakog dana djeluju i sudjeluju; njihovih interakcija s prostorom i drugim osobama, njihove komunikacije i odnosa, načina organizacije vremena i aktivnosti i slično (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj, 2014). Dječji vrtić kao ustanova ima nezamjenjivu ulogu u razvoju i obrazovanju djece.

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje bude i potiču razvoj osobnog identiteta djeteta te ga osnažuju da bude dosljedno samo sebi, razvija samopoštovanje, stvara pozitivnu sliku o sebi te izgrađuje osjećaj sigurnosti u susretu s novim ljudima i iskustvima u užem i širem socijalnom okruženju (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj, 2014). Ozračje, okruženje ili kultura ustanove ima izravno djelovanje na tako raspodijeljenu inteligenciju njezinih stanovnika, naravno i na njihovo učenje, odgoj i obrazovanje (Miljak, 2009). Prostorno okruženje dječjeg vrtića treba biti ugodno i što više nalikovati obiteljskom, jer djeca u njemu provode veliki dio svog djetinjstva.

Važno obilježje vrtića-zajednice koja uči trebala bi biti poticanje djece i odraslih da postanu (ostanu) otvorenog uma – u okruženju koje ih ohrabruje na istraživanje i izražavanje svojih ideja, na otkrivanje drukčijih mogućnosti, drukčijih gledanja na stvari i novo razumijevanje svijeta i sebe samih (Slunjski, 2008). Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj (2014) djeca uče prepoznati i prihvatiti svoje i tuđe potrebe, poštovati različitosti i graditi skrbne odnose s drugima te zajedno organizirati aktivnosti koje mogu moralno, materijalno i duhovno podizati kvalitetu života cjelokupne grupe, tj. zajednice. U dječjem vrtiću je potrebno napustiti unificirane, jedinstvene standarde za svu djecu u korist poštovanja i prihvaćanja različitosti djece. Dječji vrtić treba omogućiti ostvarivanje jednakih prava za sve. Djeci se treba omogućiti sloboda izbora aktivnosti, sadržaja, partnera za aktivnosti, prostora i načina oblikovanja aktivnosti te ih poticati da za svoje izbore uče preuzimati odgovornost. Treba ih poticati i sustavno osposobljavati na samoprocjenu vlastitog djelovanja, mišljenja, učenja komunikacije s drugima i slično.

5.1. Uloga odgojitelja u razvoju slike o sebi

Već pri ulasku u predškolsku ustanovu dijete pokazuje privrženost prema odgojiteljici, koja s vremenom postaje sve organiziranija. Oblici ostvarene privrženosti koju dijete razvija u interakciji s odgojiteljicom vrlo su slični oblicima privrženosti koje razvija s majkom (Klarin, 2006:85, prema Howes, 2004). Odgojitelj u dječjem vrtiću ima vrlo bitnu ulogu u razvoju djeteta, te razvoju njegove osobnosti i pozitivne slike o sebi. Odgojitelj mora biti spreman za cjeloživotno učenje, za prepoznavanje individualnih potreba djeteta, za komunikaciju i suradnju kako s roditeljima, tako i sa ostalim stručnjacima u području rada s djecom. Prema Petrovič-Sočo (2007) ulogu odgojitelja u poticanju dječjega razvoja i odgoja treba shvatiti mnogo šire; kao stvaranje svekolikog kvalitetnog socio-pedagoškog konteksta, to jest kao mrežu recipročnih odnosa i očekivanja koja podržavaju i održavaju raznolike individualne i grupne procese koji potiču i usmjeravaju dječji odgoj i razvoj.

Prema Miljak (2009) u dijelu naših ustanova, te u njihovim odgojnim praksama, nastale su duboke promjene što nazivamo promjenom paradigme. U novoj paradigmi odgajatelj ima istaknutu ulogu, te zajedno sa stručnim timom provodi oblikovanje prostora, izbor materijala i sredstava. Oni pedagoški pripremaju i oblikuju okruženje sukladno njihovim znanjima o djeci i važnosti okruženja za kvalitetno življenje djece i odraslih. Odgajatelj bi trebao biti svjestan važnosti svoje uloge u odgoju i obrazovanju djece općenito, ali i toga da o onome što nudi djeci u okruženju, koje izvore spoznavanja, ovisi što će djeca (na prirodan način) učiti. Kvaliteta rada odgajatelja uvelike ovisi od očekivanja koja on ima od djece, odnosno od toga što on misli o djeci s kojom radi. Njegova razmišljanja o djeci nazivaju se odgajateljovom slikom o djetetu. Ona se odražava na sve što odgajatelj za dijete ili sa djetetom radi, jer na određeni način oblikuje sve njegove odgojne postupke (Slunjski, 2003:8).

Umijeće snalaženja odgajatelja u nepredvidivim situacijama i korištenje njihovim odgojno – obrazovnim potencijalom odražavaju pedagoški profesionalizam odgajatelja, oslikavajući cjelokupnu odgojnu filozofiju i vrijednosti za koje se on u oblikovanju odgojno – obrazovnog procesa zalaže. U oblikovanju razvojnog, otvorenog kurikuluma, odgajatelj ima važnu ulogu i u smislu poticanja učenja djece: on organizira okruženje za učenje, prati i procjenjuje postojeće interese, znanja i razumijevanja djece te nastoji omogućiti njihov daljnji razvoj novim intervencijama u okruženju i poticanjem rasprava s djecom i među djecom. Kvalitetno profesionalno pripremljen odgajatelj svoj odgojno – obrazovni rad fleksibilno prilagođuje situacijama koje se u vrtiću događaju, vodeći računa o potrebama, interesima i mogućnostima

djece u određenom trenutku (Slunjski, 2011:35). Što više vremena djeca u ranom djetinjstvu provedu u grupnom okruženju, to će odgajateljice imati više prilika promatrati svako dijete i stupati u interakciju s njima ili njihovim roditeljima. Ovo povećanje važnosti odgajateljica kao središnjih osoba u djetetovu životu, povlači za sobom potrebu da odgajateljice znaju razlikovati između zdravih varijacija u djetetovim načinima odnošenja prema drugima i varijacija koje su znak djetetove potrebe za dodatnom pomoći u razvoju uspješnih odnosa s drugom djecom (Katz, McClellan, 1999:16).

5.2. Uloga vršnjaka na razvoj slike o sebi

Opisujući socijalno kompetentna ponašanja unutar predškolske ustanove, Katz i McClellan (1999) posebno govore o povezanosti djeteta s drugom djecom, ističući važnost njihove prihvaćenosti u vrtićkom okruženju, govore o važnosti popularnosti među djecom, o svim načinima njihove komunikacije, o načinu kako sklapaju prijateljstva, o igri i vještinama razrješavanja sukoba (Jurčević-Lozančić, 2011). U interakciji s okolinom dijete razvija nove načine mišljenja i rješavanja problema. Osobito se ističe interakcija s vršnjacima – igra, tijekom koje dijete uči surađivati, uči različite socijalne uloge, uočava različite perspektive. Socijalna interakcija s vršnjacima pruža priliku djetetu uvidjeti različite perspektive, stjecati socijalne vještine i vrijednosti (Klarin, 2006:104). Dječje sposobnosti kreiranja odnosa sa svojom okolinom snažan su prediktor mentalnog znanja u odrasloj dobi. Djeca traže socijalnu potporu od svojih prijatelja kako bi se bolje mogla boriti sa životnim stresom, životnim promjenama i poduprijeti vlastiti kognitivni i socijalni razvoj. Uz obitelj, jedan od najvažnijih utjecaja na djetetov socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi imaju vršnjaci (Brajša-Žganec, 2003 prema Cohen 1996; Berndt 1989; Brajša-Žganec et al 2000; Hartrup 1989; van Aken i Asendorpf 1997). Socijalni razvoj obuhvaća dječje napredovanje u načinu komuniciranja s okolinom (Maleš, Stričević, 1991). Prema Katz i McClellan, 1999. temeljna kompetencija koja je potrebna za uspješnu interakciju između vršnjaka je naizmjenično sudjelovanje u aktivnostima. Budući da socijalne interakcije uključuju niz socijalnih vještina, socijalno kompetentna djeca usklađuju svoje ponašanje s tuđim tako što nalaze zajednički jezik, razmjenjuju informacije i ispituju sličnosti i razlike u skladu s naučenim prosocijalnim vještinama (Brajša-Žganec, 2003. prema Eisenberg et al, 1999; Gottman, 1997; Kahen et al, 1994; McGinnis, Goldstein, 1990).

Djeci je potrebno nekoliko vrsta socijalnih znanja da bi uspjeli stvoriti prijateljstva. Socijalna znanja uključuju poznavanje normi i glavnih socijalnih pravila grupa kojima pojedinac pripada. Ona uključuju i dovoljnu ovladanost jezikom kojim se služe vršnjaci s kojima valja razviti prijateljstva. Važnost ranih odnosa s vršnjacima može se primjetiti i po tome što se predškolska djeca osjećaju manje stresno u nepoznatim situacijama u nazočnosti nekog drugog djeteta, pa čak i njima nepoznatog, nego kad su sama (Katz, McClellan, 1999). Prema Slunjski (2011) organizacija prostorno – materijalnog okruženja vrtića posredno utječe i na kvalitetu socijalnih interakcija djece. Podjelom prostora u manje cjeline, djecu se poziva na druženje u manjim skupinama što pozitivno utječe na kvalitetu njihove komunikacije i razvoj socijalnih kompetencija. Snažan doprinos jačanju socijalne kompetencije djece sadržavaju i prilike druženja s djecom iz drugih odgojnih skupina. Hodnike i ostale zajedničke prostorije treba pretvarati u mjesto na kojem se djeca susjednih skupina okupljaju, druže i zajedno igraju. Otvoreni prostor nudi izuzetne prilike za maštovitu igru, priliku za komunikaciju s vršnjacima i povećani osjećaj svjesnosti kada djeca postanu dio prirodnog okruženja (Densmore, Bauman, 2014:25-26). Druženje s vršnjacima i ostalom djecom prilika je u kojoj se dijete uči samokontroli, toleranciji i suradnji (Maleš, Stričević, 1991). Prema Densmore, Bauman (2014) druželjubivo dijete je društveno svjesno drugih, dijeli, smije se, slijedi razgovore drugih, pomaže svojim prijateljima, razumije što njegovi prijatelji misle i zna kako se smijati problemima u životu. One su došle do zaključka da djeca najbolje razmišljaju, uče i socijaliziraju se kada su njihov rad i njihova igra povezani s vršnjacima i svijetom u kojem žive.

5.3. Važnost igre u stvaranju pozitivne slike o sebi

Igra je važna potreba djeteta. Pruži li im se prilika da biraju kako će provoditi vrijeme, mala djeca često se odluče za igru. Igra je za predškolsko dijete i najprirodniji i najlakši način učenja, te uspostavljanja zdravih socijalnih interakcija. Dijete u igri ima osjećaj odgovornosti, razvija kreativnost, sposobnost rješavanja problema, te tako stječe pozitivnu i zdravu sliku o sebi i svojim vještinama. Igra je produktivan, posredan način za proučavanje psihičkog razvoja djece jer se u njoj očituje zona sljedećeg razvoja. Ali ona je i zona aktualnog razvoja jer u njoj dijete demonstrira već postojeće kompetencije. Dijete je ponajprije aktivno biće i biće igre. Danas, u doba velikog utjecaja elektroničke tehnologije na djecu, važnost aktivne igre treba još više naglasiti, posebice zato što znamo da danas djeca vrijeme provode pasivno

ispred televizora ili drugih ekrana (Jurčević-Lozančić, 2011). Prema Babić (2014) djetinjstvo i igra promatrani su kao socijalna kulturna stvarnost, te je nju moguće razumjeti u različitim kontekstima, na različitim razinama, iz različitih perspektiva te različitih konceptualnih okvira. Djeca svoje igrovno iskustvo elaboriraju u relaciji s prostornim i socijalnim obilježjima vrtićkog i obiteljskog okruženja (Babić, 2014:127)

Velik dio socijalne interakcije između predškolske djece sastoji se od pokušaja da se pristupi grupi djece koja se igra (što se naziva socijalno umijeće) te otpora pokušajima druge djece da se pridruže njihovim grupama (Katz, McClellan, 1999:18 prema Corsaro, 1985). Djetetova emocionalna prilagodba vršnjacima i sreća u igri ovise o njegovoj sposobnosti samoregulacije vlastitog ponašanja i emocija, kao i o njegovoj sposobnosti za organizaciju njegovih iskustava igre (Densmore, Bauman, 2014:82). U igri, djeca imaju kontrolu nad onime što se događa, a i ritam određuju sami. Djeca su uronjena u socijalne procese i ne daju se omesti vanjskim upadicama ili očekivanjima drugih (Katz i McClellan, 1999).

Igra se može podijeliti na funkcionalnu, konstruktivnu, igru s pravilima i simboličku igru (igra uloga, pretvaranja, dramatizacije i slično). Simbolička igra je predmet istraživanja mnogobrojnih istraživača. U simboličkoj igri dijete na individualan i specifičan način rješava probleme. Ona mu istovremeno omogućuje da bolje shvati svijet koji ga okružuje (Šagud, 2002:11). Istraživači tvrde da je izmišljena igra primarno iskustvo socijalizacije koje doprinosi emocionalno dobro reguliranom i sretnom djetetu (Densmore, Bauman, 2014:81). Emotivno gledište i motivacija za igru pomažu djeci izraziti snažne emocije poput straha, tuge, ljutnje, ljubomore, ljubavi, tjeskobe, izdaje, odbijenosti ili nepravde. Iako su prednosti simboličke igre za razvoj djetetove socijalne kompetencije velike i opsežne, intervencija odraslog može katkad izazvati veliku razliku u svemu onome što su djeca sposobna samostalno učiniti ili naučiti (Jurčević-Lozančić, 2011:276).

5.3.1. Odgajatelj u dječjoj igri

Prema Šagud (2002:24-25) igra je područje u kojem dijete slobodno varira različita stanja i tako se razvija, a izazov njegovu razvoju su one aktivnosti u kojima se omogućuje djetetu da napreduje individualnim koracima, te da je ono samostalno u rješavanju problema. Uspješnost izabranog modeliteta ponašanja odgajatelja tijekom igre ocjenjivana je po kriteriju zastupljenosti poželjnog, odnosno nepoželjnog ponašanja. U poželjna ponašanja uključene su

one kategorije koje ostavljaju dovoljno prostora djeci, fleksibilnost, kreativnost i slobodu u stvaranju igrovnog ponašanja. Drugu skupinu čine nepoželjne kategorije ponašanja odgajatelja, kojima se na direktivan način određuju postupci djeteta, te se igra svodi na imitaciju ili se prekida.

U skupinu vrlo dobrih kategorija za poticanje dječje igre svrstana su sljedeća ponašanja odgajatelja:

- elaborira dječju igru,
- razrađuje djetetovu ideju,
- vrednuje djetetovu aktivnost,
- potiče samostalnost.

Dobra odgajateljeva ponašanja su:

- označava ulogu ili nositelja uloge,
- daje informacije,
- pokazuje postupak, daje instrukcije,
- daje pravila igre,
- ispravlja netočne spoznaje,
- pohvaljuje dijete,
- daje nova sredstva, reorganizira prostor,
- uključuje besposleno dijete.

Loša odgajateljeva ponašanja su:

- ponavlja djetetov iskaz,
- ne slaže se sa djetetovom idejom,
- rješava konflikt,
- traži red i disciplinu.

Vrlo loša ponašanja odgajatelja su:

- postavlja pitanja te određuje temu igre,
- određuje djetetovu radnju,
- umjesto djeteta obavlja zadatak, te kritizira.

U igri sa djetetom potrebna je prirodna komunikacija. Prema Maleš, Stričević (1991) u radu s djecom je važno imati na umu da njihov prirodni razvoj treba poticati, a ne forsirati, te da u zajedničkim igrama i aktivnostima djece i odraslih nije najvažniji cilj koji se postavlja, već je bitna atmosfera u kojoj se ta aktivnost odvija, a atmosferu određuju odnosi među sudionicima. U atmosferi suradnje ni jednom od partnera nije dopušteno da nameće svoja rješenja onom drugom, a upravo se tako ponekad ponašaju odrasli. Ako dijete doživi odraslog kao diktatora u igri, ako ne osjeti da je njegova inicijativa važna, ako nema mogućnosti da izrazi svoju slobodu, spontanost i originalnost, ono će odbiti zajedničko druženje. U zajedničkoj igri i aktivnostima odrasli bi se trebali staviti u situaciju da je dijete profesor, a oni asistenti i tako se ponašati. To bi značilo da oni osiguravaju uvjete, daju prijedloge i pomažu, ali glavna realizacija je u rukama djeteta. Dijete se nebi trebalo prekidati u igri koju je samo započelo, niti ga treba tjerati da nastavlja igru koja mu postaje dosadna. Kad dijete ima osjećaj da je uvaženo i da odgojitelj poštuje njegovo mišljenje i postupke, postaje otvorenije i postaje motiviranije u postizanju svojih ciljeva. Razumijevanje postojećih znanja i razvojnih mogućnosti djeteta, stvaranje i oplemenjivanje poticajnog okruženja i pružanje primjerene potpore djetetu i njegovoj igri bit je odgajateljeva pristupa (Jurčević-Lozančić, 2011:276).

5.4. Aktivnosti za izgradnju pozitivne slike o sebi u dječjem vrtiću

Aktivnost koja za dijete ima smisla, bez pritiska za uspjehom, aktivirat će u njemu sva njegova osjetila i motivirat će ga da se prisjeti prošlih iskustava te da ih poveže s novima (Jurčević-Lozančić, 2011). Djetetu treba omogućiti osjećaj uspjeha u onom što radi, dati mu do znanja da je to postiglo svojim trudom, bez tuđe pomoći. U aktivnostima se treba poticati dječja mašta i kreativnost.

- **Tko sam ja?**

Dijete se treba predstaviti imenom i prezimenom, tako da potičemo uporabu vlastitog imena i zamjenice „ja“. Treba reći što zna o sebi, što voli, koje su mu najdraže stvari. Dijete treba poticati da izrazi svoje mišljenje o sebi, o vršnjacima s kojima se druži, te s kim se najviše voli družiti. Treba ga poticati da bude iskreno u davanju odgovora.

- **Što volim?**

Odgojiteljica razgovara s djecom o tome što najviše vole (osobe, stvari, jelo, životinje, itd.). Zatim priprema stare časopise, te djeca izrezuju iz časopisa slike onoga što vole. Primjerice, sliku psa ili cvijeća, te zatim to lijepe na prazan papir uz svoje ime i prezime.

- **Promatranje u zrcalu**

Poticanje upoznavanja vlastitog lika putem promatranja u ogledalu. Dijete treba pokazati određene dijelove tijela, kako bi poticali samoprepoznavanje. Izrada vlastitog ogledalca.

- **Crtanje autoportreta**

Dijete mora nacrtati sebe. Poticati dječju kreativnost i izražavanje tako što će dijete samo crtati bez uplitanja odgojitelja. Kako bi još više poticali razvoj samopouzdanja i kreativnosti možemo dati uputu da nacrtaju sebe kao superjunake. Tu će doći do izražaja djetetova mašta. Mogu i izraditi autoportret od prirodnih materijala.

- **„JA“ u bojama**

Dijete opisuje sebe u bojama. Nakon crtanja autoportreta dijete odgovara na pitanja koje boje su njegove oči, kosa, odjeća, obuća.

- **Ljestvica osjećaja**

Odgojiteljica za svako dijete priprema ljestvicu osjećaja (sretan, tužan, ljut, umoran, uplašen, itd.). Svaki dan dijete označava kako se osjeća kad dođe u vrtić i kad odlazi iz vrtića isto tako. Odgojiteljica razgovara s djetetom o njegovim osjećajima. Dijete se potiče na slobodno izražavanje osjećaja, ono mora znati da je potpuno u redu osjećati i ljutnju i tugu.

- **Moja obitelj**

Djeca sjede u krugu. Svatko u kratkim crtama predstavlja svoju obitelj. Dijete voli svoju obitelj i osjeća se važno kad govori o njima.

6. ZAKLJUČAK

Slika o sebi određuje koje ćemo događaje u našem životu smatrati važnima, što ćemo poduzeti, koje ćemo ciljeve pokušati dostići, hoćemo li biti zadovoljni time, što će za nas biti stresno i kako ćemo na to reagirati. To su misli, stavovi i osjećaji koje jedna osoba ima o sebi. Teorija o sebi pomaže nam da izbjegnemo negativna iskustva, a doživimo pozitivna. Najvažniji period razvoja slike o sebi je rano djetinjstvo. U tom periodu za razvoj pozitivne slike o sebi djetetu je važno kako odrasli reagiraju na njegove potrebe, jer mu to šalje poruku da je važno, prihvaćeno. Djetetu je važna toplina i prihvaćanje roditelja. Ulogu izgradnje samopouzdanja prvi preuzimaju roditelji. Zadatak roditelja je odgojiti zrelu, emocionalno stabilnu, odgovornu osobu. Roditelji motiviraju svoje dijete da bude uspješno, sretno, ispunjeno. Ono što dijete nauči od okoline ima velik utjecaj na socijalne odnose kasnije u životu. Značajnu ulogu u životu djeteta imaju vršnjaci, te odgojitelji. Kako bi se osjećala sigurno i prihvaćeno, bilo od strane vršnjaka ili odraslih moraju naučiti poželjne socijalne vještine koje će im pomoći u međusobnim interakcijama. Te socijalne vještine se uče od djetinjstva, čime se opet vraćamo ulozi roditelja. Razviti pozitivnu sliku o sebi kod djece predškolske dobi posao je koji moraju odraditi svi koji ih okružuju. Samo tako će dijete izrasti u samopouzdanu osobu koja ima povjerenja u sebe i druge osobe, te koja cijeni i poštuje svijet u kojem živi. Pozitivnu sliku o sebi stječemo u djetinjstvu, a nadograđujemo je čitav život.

LITERATURA

1. Aronson, E., Wilson, T.D., Akert R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb : Mate.
2. Babić, N. (2014). *Suvremeno djetinjstvo: teorijski pristupi, prakse i i straživanja*.
Osijek : Filozofski fakultet
3. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko : Naklada Slap.
4. Brajša-Žganec, A., Raboteg-Šarić, Z., Franc, R. (2000). *Dimenzije samopoimanja djece u odnosu na opaženu socijalnu podršku iz različitih izvora*. Društvena istraživanja, 6 (50) 897-912.
5. Cvetković-Lay J. (2002). *Ja hoću i mogu više : priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godina*. Zagreb : Alinea : Centar za poticanje darovitosti djeteta Bistrić.
6. Densmore, A., Bauman, M. (2014). *Vaš uspješan predškolac*. Zagreb : Veble commerce
7. Divjak, T. (2008). *Kako ojačati samopouzdanje u 7 dana*. Zagreb : Profil.
8. Greenspan, S.I. (2003). *Vještine igrališta : razumijevanje emocionalnog života vašeg djeteta školske dobi*. Lekenik : Ostvarenje.
9. Harvey, K. i Spencer, P. (2007). *Najsretnije dijete u kvartu*. grad : Planetopija.
10. Jurčević – Lozančić, A. (2011). *Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta*. Zagreb : Učiteljski fakultet
11. Katz, L. G. i McClellan, D. E. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije-uloga odgajateljica i učiteljica*. Zagreb : Educa.
12. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Zagreb : Naklada Slap
13. Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko : Naklada Slap.
14. Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.
15. Maleš, D., Stričević, I. (1991). *Druženje djece i odraslih*. Zagreb : Školska knjiga
16. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću: Novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima*. Zagreb : SM Naklada.
17. Miljković, D. (2002). *Bolje biti vjetar nego list-psihologija dječjeg samopouzdanja*. Zagreb : IEP.
18. Miljković, D. i Rijavec, M. (2004). *Razgovori sa zrcalom: psihologija samopouzdanja*. Zagreb : IEP.

19. *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2014). Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
20. Petrović-Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje – holistički pristup*. Zagreb : Mali profesor.
21. Rosić, V., Zloković, J., (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka : Graftrade.
22. Slunjski, E. (2003). *Devet lica jednog odgajatelja/roditelja*. Zagreb : Mali profesor.
23. Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić-zajednica koja uči*. Zagreb : Spektar Media.
24. Slunjski, E. (2011). *Kurikulum ranog odgoja-istraživanje i konstrukcija*. Zagreb : Školska knjiga.
25. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb : Tehnička knjiga.
26. Šagud, M. (2002). *Odgajatelj u dječjoj igri*. Zagreb : Školske novine d.d.
27. Valjan-Vukić, V. (2009). *Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije*. *Magistra Iadertina* 4 (1) 171-178.
28. Vasta, R., Haith, M.H., Miller, S.A. (2005) *Dječja psihologija*. Jastrebarsko : Naklada Slap.